

NATURA ȘOMAJULUI LA TINERI

ELENA COBZAC

Șomajul în România a fost oficial recunoscut ca existând numai după 1989, în urma schimbărilor politice care au dus la o nouă orientare economică și socială. Acest fenomen s-a amplificat în perioada de tranziție la economia de piață liberă, ca urmare a restructurării macro-economice și a declanșării procesului de privatizare. Chiar dacă la început efectele economice ale șomajului au fost mai slabe, apariția acestuia a avut consecințe sociale foarte mari. Dacă vechiul sistem garanta, cel puțin din punct de vedere legal, un loc de muncă pentru fiecare persoană aptă să muncească, noile condiții impun și favorizează fenomenul de șomaj. Impactul social asupra populației, în special active, a fost destul de puternic, șomajul fiind unul dintre „efectele perverse” ale schimbărilor structurale ce au loc.

Înțelegerea corectă a acestui fenomen și a efectelor negative pe care le produce în plan social și individual face necesară analiza contextului macro-economic, mai precis analiza pieței muncii în care se întâlnesc actorii sociali afectați într-un fel sau altul de acest flagel.

Caracteristicile esențiale ale pieței muncii în România din perioada de tranziție rezidă în: insuficienta organizare a actorilor sociali și a agenților economici ca și a sistemului de instituții necesare funcționării normale și eficiente a pieței muncii, presiunea ofertei de forță de muncă asupra cererii; confruntările dintre sindicate și Guvern care arată că negocierea nu funcționează ca mijloc de reglare a problemelor ci mai degrabă ca un instrument de presiune, ceea ce a dus la crearea unor situații artificiale. De pildă, modificarea numărului de zile lucrătoare pe săptămână sau a vârstei de pensionare, creșterea salariilor în anumite sectoare de activitate, neținând cont de criteriile de eficiență economică.

În prezent structura pieței muncii se află sub incidența factorilor demografici și socio-economici, pe fondul dezvoltării noilor mecanisme de piață, inclusiv a celor instituționale și lingvistice.

În continuare ne propunem să abordăm problematica șomajului dintr-o perspectivă sociologică, acordând atenție deosebită populației expuse cel mai mult riscului de șomaj – tinerii.

Rezultat al restructurării economice, șomajul în România tinde să crească în intensitate prin amplificarea și difuzarea efectelor sale în plan social și individual, cei mai afectați în acest context datorită caracteristicilor cu care intră în piața muncii sunt tinerii.

Argument

Întrebările privitoare la apariția și evoluția șomajului în România își găsesc răspuns imediat în datele statistice furnizate de Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS) și de Comisia Națională de Statistică (CNS).

Aceste date înregistrate în funcție de anumite criterii socio-demografice arată aspectele complexe ale fenomenului. Prima observație din consultarea acestor date conduce la constatarea că cea mai expusă categorie socială la șomaj o constituie tinerii. Șomajul în rândul tinerilor este mai mult decât un fenomen al pieței muncii, incidența și efectele lui corelându-se cu circumstanțe economice, categorii demografice, etnice.

În România acest fenomen are o notă oarecum inedită: în vechiul regim politic exista obligativitatea asigurării unui loc de muncă, fapt impus prin sistemul de repartiții guvernamentale pentru absolvenții de liceu sau de învățământ superior. După 1989 această procedură practic s-a desființat lăsând marea parte a tineretului în derivă pentru găsirea unui loc de muncă.

Tabel

Numărul șomerilor pe categorii socio-profesionale și grupe de vârstă la 15 decembrie 1992

Categoria socio-profesională	TOTAL	sub 25 ani	25-29 ani	30-39 ani
Total șomeri	601.479	246.606 41,0%	87.214 14,0%	138.942 23,1%
din care femei	365.641	154.301 42,2%	59.234 16,2%	88.119 24,1%
muncitori	525.425	219.628 41,8%	75.662 14,4%	119.271 22,7%
femei	315.730	135.448 42,0%	51.148 16,2%	74.828 23,7%
Persoane cu studii medii	64.723	22.200 34,3%	9.385 14,6%	16.180 25,0%
femei	42.749	15.903 37,2%	6.797 15,9%	11.200 26,2%
Persoane cu studii superioare	11.331	2.210 19,5%	2.481 21,9%	4.351 38,4%
femei	5.953	1.268 21,3%	2.464 24,6%	2.435 40,9%

Sursa: *Anuarul statistic al României* 1993, București, CNS, 1994.

În noile condiții economico-sociale, prin apariția șomajului s-a dovedit că tinerii sunt cei mai vulnerabili și în același timp ei constituie nucleul și o sursă permanentă de șomaj.

De ce se întâmplă acest fapt? Care sunt consecințele șomajului la tineri? Care este percepția tinerilor șomeri asupra propriei lor situații? Ce măsuri sociale

se cer adoptate asupra propriei lor situații? Ce măsuri sociale se cer adoptate de tinerii aflați în stare de șomaj? Necesită ei o atenție specială din partea societății și a guvernanților?

Am căutat răspunsurile la aceste întrebări într-o cercetare sociologică empirică privind natura șomajului în rândul tinerilor în vârstă de până la 25 ani. Motivația unei astfel de cercetări este aceea că până în prezent în România nu a existat un interes aparte pentru studierea fenomenelor de șomaj la tineri sau pentru analizarea situației tinerilor șomeri. Având în vedere banca de date de la care s-a pornit (statisticile CNS și cele ale MMPS) această lucrare este de fapt un demers exploratoriu, urmărind să atragă atenția asupra problematicii tinerilor aflați fără locuri de muncă și să semnaleze situația economică și socială a acestor tineri.

Cercetări făcute în țările membre ale OECD privind șomajul la tineri relevă câteva trăsături generale ale acestui fenomen. O diferență semnificativă din punct de vedere al pieței muncii între tineri și celelalte categorii de vârstă rezidă în faptul că primii prezintă un grad mai mare de risc la șomaj. Dincolo de vârstă, sex, ocupație, ramură economică, arie geografică sau condiții ale pieței muncii tinerii sunt expuși unor perioade de șomaj mai lungi decât în cazul adulților.

În același timp tinerii șomeri nu reprezintă un grup omogen în piața muncii. Există segmente, pe grupe de vârstă din categoria tinerilor, care prezintă o rată de șomaj mai ridicată. În funcție de anumite grupuri sociale sunt mai vulnerabili la șomaj repetat și/sau de lungă durată.

Categoria tinerilor șomeri este caracterizată de mari fluctuații în și din piața muncii. Acest proces se datorează atât condițiilor economice în care funcționează piața muncii cât și tranziției de la școală la muncă. Tinerii, spre deosebire de alte grupuri demografice, au tendința de a încheia perioada de șomaj prin ieșire din piața muncii, fie pentru a-și continua studiile, fie pentru că au renunțat la căutarea unui loc de muncă. Tinerii sunt mai afectați de șomaj atât prin repetarea de mai multe ori a perioadei de șomaj cât și prin expunerea ridicată la concedieri. Dacă pentru persoanele adulte legislația muncii oferă o securitate a locului de muncă, pentru tineri astfel de reglementări sunt mult mai limitate dacă nu chiar inexistente. Ultimii veniți, primii concediați devine un principiu care nu oferă siguranța minimă a locului de muncă pentru tineri.

O altă caracteristică a șomajului la tineri este gradul mare de concentrare a șomajului în acest grup. Aceasta reprezintă o sursă foarte importantă de alimentare a șomajului general. La aceasta se adaugă perioade lungi de șomaj cu efecte negative asupra veniturilor: pe termen scurt, dacă privim locul de muncă ca principala sursă de venit; iar pe termen lung, dacă ne referim la faptul că pensiile se calculează pe baza experienței de muncă.

Tinerii prezintă o mare mobilitate ocupațională în piața muncii, ceea ce mărește riscul de a deveni șomeri, cel puțin pentru o perioadă scurtă de timp. Dacă la aceasta adăugăm lipsa de calificare, determinăm una din cauzele pentru care tinerii sunt mai înclinați să accepte locuri de muncă mai puțin atractive. Similar, ei sunt mai predispuși la experimentare, adică sunt mai mobili decât adulții în ceea ce privește profesiile și locurile de muncă. Corelarea nivelului de instrucție al

șomerilor tineri cu cerințele ocupaționale ale locurilor de muncă vacante confirmă afirmațiile anterioare¹.

Așadar trebuie acordată o atenție deosebită tinerilor șomeri din partea societății și a celor în drept să ia decizii în politica socială. Un sistem de protecție socială adecvat cu referire la tineri poate fi proiectat în condițiile cunoașterii cauzelor profunde care determină rate de șomaj ridicate la această categorie.

În România, cercetări pe problematica șomajului la tineri nu s-au realizat încă. Există câteva cercetări la nivel național privind șomajul în ansamblu.

Rezultatele acestor studii, deși furnizează importante date cantitative, vorbesc prea puțin despre problemele reale ale șomerilor, cu atât mai puțin ale tinerilor șomeri.

2. Prezentarea datelor

Cercetarea privind natura șomajului la tineri s-a desfășurat în București, între 20 aprilie și 12 mai 1994, pe un lot de șomeri în vârstă de până la 25 ani. Lista de eșantioane s-a bazat pe numărul total al șomerilor până în 25 de ani, înregistrați la Oficiul forței de muncă al sectorului 1. Totalul șomerilor înregistrați din 1990 la acest oficiu este 11.000. La data cercetării se afla în plată un număr de 5.329 șomeri, dintre care persoane sub 25 de ani circa 1.600. Din acest grup al tinerilor au fost selectați aleator 50 de tineri, în funcție de prezența lor la Oficiul de muncă pentru vizarea carnetelor de șomer. Îmbucurător este că tinerii au acceptat să colaboreze, cu foarte mici excepții – 4 refuzuri, persoanele invocând o problemă urgentă. Acest pretext nu este unul consistent, mai degrabă a existat o anumită jenă de a vorbi despre situația lor de șomeri.

Metodele de cercetare folosite au fost interviul semi-standardizat și focus-grup, realizat pe un grup de 5 șomeri cuprinși într-un curs de recalificare profesională organizat de Direcția generală a muncii în colaborare cu Romhandicap. Interviurile au fost realizate la Oficiul de muncă, în zilele de lucru cu publicul. În acest fel s-au putut face și observații asupra activității oficiului. Prin intercalarea întrebărilor standard cu provocarea unei discuții mai ample s-a încercat obținerea de cât mai multă informație pentru depistarea problemelor cu care se confruntă tinerii șomeri, a efectelor pe care șomajul le induce în acest grup social, ca și a modului de percepție a situației de șomer.

La acest oficiu lucrează 15 funcționari, ceea ce reprezintă comparativ cu alte oficii de muncă și raportat la numărul șomerilor înregistrați o schemă de personal relativ bună. Spre deosebire de sectorul 3 care la un total de 11.779 (octombrie 1993, MMPS) șomeri înregistrați, lucrau doar 18 funcționari. În plus, oficiul sectorului 1 a beneficiat de un program de îmbunătățire a activității acestui tip de organizație și care a cuprins cursuri de instruire a personalului lucrător în acest oficiu, cursuri care au durat 3 luni și s-au desfășurat în Marea Britanie. Pe de altă

¹ Ulrich Kramer, Heinz Werner, *Causes and consequences of high turnover among young people on the German labour market*, Paris, OECD, 1985, pag. 132.

parte, respectivul program a furnizat și câteva calculatoare, ceea ce ar putea duce la creșterea eficienței activității. În organizarea oficiului este încadrat și un sociolog care coordonează activitatea Biroului de orientare profesională. Luarea în evidență, verificarea dosarului și eliberarea carnetului de șomer durează circa 20 de minute. Tot la OFM se depun și actele pentru obținerea alocației de sprijin. În medie se prezintă între 50 și 75 de persoane.

Inițial a existat o anumită rezervă față de subiectul cercetării, dar mai ales față de utilitatea rezultatelor cercetării.

În analiza datelor s-a urmărit, pe de o parte, descifrarea problemelor mari caracteristice întregului grup de vârstă, iar pe de altă parte evidențierea unor pattern-uri comportamentale ale tinerilor șomeri.

Din totalul persoanelor selectate în eșantion, mai mult de jumătate sunt de gen feminin. Acestea și-au exprimat intenția de a căuta locuri de muncă cu specific pentru femei, în ciuda faptului că au absolvit un liceu cu profil industrial, cum ar fi construcții, electronic, mecanic. Majoritatea tinerelor intervievate au declarat că preferă să presteze o muncă de secretariat, contabilitate, vânzătoare într-un magazin.

Cei mai expuși riscului de șomaj par a fi tinerii absolvenți de liceu, în special cei cuprinși între 20 – 22 de ani. Cei mai mulți dintre aceștia provin din licee industriale sau cu profil de matematică-fizică, ceea ce le oferă o calificare insuficientă pentru a-și găsi un loc de muncă. Majoritatea tinerilor consideră că liceul nu le oferă pregătirea necesară pentru a reuși pe piața muncii. Terminarea liceului și prima intrare pe piața muncii corespunde primei experiențe de șomaj. Meseriile în care tinerii sunt calificați în timpul liceului nu răspund aspirațiilor lor, dar nici cerințelor actuale ale pieței muncii. În special fetele sunt mai puțin înclinate să profeseze meserii de lăcătuș, mecanic, zidar și chiar electrician.

Cei mai mulți tineri au încercat perioade foarte scurte de muncă, de la o săptămână la maxim 6 luni, și au lucrat în sectorul particular, în special ca zilieri, deci fără contract de muncă. Motivele pentru care au renunțat la locurile de muncă de la „patroni” au fost în principal: condiții de muncă – program prelungit, de 10 și chiar 12 ore pe zi, inclusiv sâmbăta; condiții improprii de muncă – în curent, fără încălzire; lipsa reglementării obligațiilor angajaților, astfel încât aceștia trebuiau să presteze și alte munci; salariul cu mult sub nivelul muncii prestate, de 30.000 – 40.000 lei/lună. Se întâmplă în unele cazuri ca patronii să invoce lipsuri în gestiune pentru a reține sau suspenda plata salariului, după cum există situații în care se amână achitarea salariului și pe diferite motive urmează apoi concedierea.

În ceea ce privește tinerii angajați din întreprinderi de stat, apar criteriile de concediere legate de lipsa de experiență a tinerilor și de reducerea numărului de locuri de muncă. În virtutea principiului seniorității, muncitorii adulți și vârstnici sunt protejați la locurile lor de muncă. La tineri se aplică principiul „ultimul venit este primul concediat”, și cum cei mai mulți dintre ei sunt proaspeți absolvenți ei devin „țapul ispășitor” în condițiile reducerii de personal. În cazul femeilor care au avut un concediu de maternitate, s-a întâmplat ca după terminarea acestei perioade să nu mai fie permise la locul de muncă, pe motivul restructurării activității.

Întrebați dacă preferă un loc de muncă în sectorul de stat sau în cel particular, tinerii condiționează locul de muncă de cadrul general al muncii pe care trebuie s-o presteze, cât și de nivelul minim al salariului. Cei care optează pentru o angajare în întreprinderile de stat își justifică preferința prin existența contractului de muncă și a programului de lucru normal, ceea ce oferă o siguranță a locului de muncă și o continuitate a muncii. Tinerii care sunt tentați de locurile de muncă la firme particulare invocă posibilitatea remunerării după munca depusă, „cât muncești, atât te plătește”.

Toți cei intervievați au afirmat că la stat este foarte greu, dacă nu imposibil, să găsească un loc de muncă.

Cauzele sunt determinate pe de o parte de restructurările macro-economice care afectează oferta locurilor de muncă, iar pe de altă parte criteriile de angajare greu de îndeplinit de tineri, legate de lipsa de experiență de muncă și a calificării. Din acest punct de vedere tinerilor nu li se acordă posibilitatea și șanse de a se califica la locul de muncă.

Există foarte mari rezerve față de locurile de muncă oferite de firmele particulare, referitor la nesiguranța locului de muncă, se lucrează într-o permanentă incertitudine. Unul dintre subiecții intervievați (Florin, 19 ani) a declarat că: “În ziua de azi te dă imediat afară, când nu-i mai convine patronului, te dă afară”, de aceea „la patron nu prea am încredere”.

Pe motivul lipsei de experiență și al vârstei, tinerii sunt plătiți mai puțin decât adulții, uneori chiar pentru același tip de muncă depusă. Dan, de exemplu, la 23 de ani declară că: „n-ai experiență, bani puțini”.

Salariul minim pentru care acceptă să lucreze un tânăr este între 60.000 și 100.000 lei/lună. Mulți tineri ar prefera locuri de muncă mai grele dar bine plătite. Fetele optează pentru locuri de muncă sigure dar mai prost plătite.

Problemele pe care tinerii le-au întâmpinat atunci când căutau un loc de muncă sunt: lipsa de experiență, „nu primim începători” era formula des invocată la societățile comerciale de stat sau particulare; anunțurile de locuri de muncă din ziare erau de multe ori expirate sau locurile ocupate fără a se mai organiza un concurs; pretenții pentru o calificare complexă, de exemplu pentru activități de secretariat se cerea operare pe calculator, stenodactilografie, limbi străine. Pentru băieți se impune condiția stagiului militar satisfăcut. Multe firme particulare preferă să angajeze studenți sau persoane cu studii superioare, chiar dacă locul de muncă oferit este de un nivel inferior de educație. Deși sunt criterii exigente pentru angajare, locurile de muncă nu oferă o satisfacție materială a muncii, deoarece salariile sunt mai scăzute decât cantitatea de muncă depusă. Același subiect (Dan, 23 ani) sintetiza situația: „nu e greu să-ți găsești un loc de muncă, cât e greu să-ți găsești ceva avantajos”.

Încadrarea într-un loc de muncă presupune, după opinia celor intervievați, în primul rând o calificare într-o meserie, apoi ai nevoie de relații sau bani. Spre exemplu, Andreea, 20 de ani, remarca: „au fost momente când am fost foarte dezamăgită pentru că trebuia să ai relații, bani și nici nu știai cât o să stai pe post”.

Deși cei mai mulți tineri intervievați sunt de acord că un curs de calificare ar fi util în găsirea unui loc de muncă, există o îndoială în ceea ce privește eficiența

acestor cursuri. Multe din cursurile de calificare/recalificare propuse de OFM nu corespund așteptărilor tinerilor și se adresează în special băieților. Pentru fete setul de posibilități este mai limitat, iar pentru absolvenții de facultate sunt practic inexistente. Unele cursuri, care sunt mai atractive, sunt organizate mai rar iar posibilitățile de participare mai limitate. Este o cerere mare din partea tinerilor pentru cursuri ca: operator calculator, stenodactilografie, contabilitate, limbi străine, care oferă și șanse mai mari de plasare pe piața muncii.

Majoritatea persoanelor incluse în eșantion declară că colaborarea cu OFM este în linii generale bună și constă în vizarea lunară a carnetelor de șomer, obligație impusă pentru obținerea ajutorului de șomaj sau a alocației de sprijin. Observațiile cu privire la activitatea oficiului de muncă vizează gama restrânsă a cursurilor de pregătire profesională și oferta foarte scăzută de locuri de muncă.

Sugestiile se referă la cercetarea activismului prin implicarea mai mare pe piața muncii, prin intensificarea colaborării cu agenții economici în vederea sporirii numărului de locuri de muncă.

Acțiunile întreprinse de tineri pentru căutarea unui loc de muncă trădează un comportament mai degrabă pasiv decât activ. Majoritatea celor întrebați despre măsurile întreprinse în acest sens s-au rezumat la a urmări anunțuri în ziare, apelul la prieteni, cunoștințe, mai rar colaborarea cu oficiul de muncă. O parte însemnată din grupul tinerilor cuprinși în această cercetare au un comportament de așteptare, părinții fiind cei care se interesează pentru ei. Foarte puțini tineri au căutat insistent un loc de muncă: fie pentru că aveau o situație familială specială, cu părinți pensionari sau fără părinți și erau forțați de aceste împrejurări să se întrețină singuri, fie că aveau mai multe calificări, ceea ce le permitea să se orienteze mai ușor pe piața muncii.

Legat de acest comportament pasiv al tinerilor este faptul că ei nu prea au inițiative antreprenoriale. Din cei 50 de subiecți numai 3 s-au gândit să înceapă o afacere pe cont propriu, deși în aceste cazuri lipsa de capital financiar este un factor puternic demotivator pentru întreprinderea unei astfel de activități.

În general persoanele intervievate au afirmat că relațiile personale nu au fost afectate. Relațiile cu prietenii sunt neschimbate în perioada de șomaj deoarece mulți sunt șomeri. Există o anumită solidaritate de grup, prietenii manifestă o atitudine de susținere morală și chiar materială. Sorin (19 ani) a declarat: „am prieteni care au părinți patroni și ei insistă să mergem undeva, că plătesc ei”.

În toate cazurile relațiile de prietenie suferă din cauza lipsei de bani, posibilitățile de distracție fiind restrânse. Informațiile privind locurile de muncă disponibile sunt comunicate în grupul de prieteni. Cătălina (19 ani) descrie această situație: „mai discutăm și soluții nu găsim, decât să așteptăm și să avem noroc”.

Câțiva tineri au declarat că în perioada de șomaj având mai mult timp liber au intensificat relațiile cu prietenii. Alții au declarat că suferă lipsa prietenilor, o parte din vechii colegi de școală reușind la facultate, ceea ce a produs o răceală a relațiilor.

Relațiile cu părinții sunt fără excepție dintre cele mai bune. Părinții au o atitudine de înțelegere, mai mult, ei sunt suportul material și moral principal al tinerilor, indiferent de situația financiară în care se află. Părinții se interesează de

locuri de muncă cât mai convenabile pentru copiii lor. Mihaela (20 de ani) a explicat de exemplu că: „părinții nu au fost de acord cu un curs de ospătar pentru că viața de restaurant nu e de mine”. Mariana (20 de ani) relatează despre același tip de atitudine: „părinții spun că decât să intervină probleme, mai bine stai acasă, ce putem face și noi”.

Mulți părinți insistă pentru continuarea studiilor, considerând că o facultate oferă șanse mai mari pentru obținerea unui loc de muncă avantajos. În acest sens ei suportă cheltuieli suplimentare pentru îmbunătățirea pregătirii școlare a copiilor.

Cu toate că relațiile personale nu sunt grav afectate de situația de șomaj și ele oferă o securitate afectivă și materială importantă, optimismul tinerilor față de viitor este foarte scăzut. Propria lor situație este percepută ca fiind jenantă, o oarecare descurajare se degajă din afirmațiile lor privind șansele de a-și găsi un loc de muncă. Ieșiți din școală nepregătiți să se confrunte cu cerințele pieței muncii, existența unor posibilități limitate de angajare și a unor pseudo-criterii de selecție, experiența unor perioade lungi de șomaj, de la 6 luni până la 2 ani, creează un sentiment de izolare, chiar față de societate, de valorizare tot mai scăzută a muncii. Petre, 18 ani, mărturisește: „mă simt într-un fel jenat când prietenii mei vin de la muncă, iar eu stau în fața blocului”. Aceleași sentimente le are Cătălina, la 20 de ani: „am impresia că am făcut degeaba un liceu, am învățat degeaba o limbă străină, simți la un moment dat că nu mai știi nimic”. În același context am înregistrat declarațiile Elenei, (22 de ani) „în general mi se pare penibil, venitul aici (OFM), situația în sine” și ale Danielei (25 de ani) „se creează frustrări din imposibilitatea de a-ți exercita profesia”.

Care ar fi alternativele pentru depășirea situației de șomaj? În primul rând tinerii acuză lipsa unei legislații care să-i protejeze la locul de muncă. În al doilea rând, politicile sociale față de tineri sunt evaluate ca fiind insuficiente. Beneficiul de șomaj din partea statului nu acoperă decât în foarte mică măsură necesitățile tinerilor. Nivelul de trai al acestui grup social este în mare parte afectat de șomaj. Cei mai mulți declară că nu-și permit orice cheltuială, ei se rezumă la cheltuieli minime: „fărămiturile care le aruncă statul sunt umilitoare pentru toată lumea” (Norel, 24 de ani).

Ce vor tinerii?

În propriile cuvinte:

„Statul să creeze mai multe locuri de muncă și mai bine plătite” (Sorin, 19 ani)

„Condițiile la patron să fie ca cele de la stat, cu program stabil” (Dan, 22 de ani)

„O îndrumare a tinerilor din partea celor în drept și mai multă înțelegere, prea au pretenția ca de la început să meargă strună... poate ar trebui ca de la început să meargă totul strună... poate ar trebui un model” (Andreea, 20 de ani).

„Lărgirea cursurilor de calificare... uneori sunt și puține locuri” (Cristina, 25 de ani).

Mulți tineri consideră studiile superioare ca fiind cea mai bună soluție pentru depășirea situației în care se află.

Dintre cei intervievați care doresc să urmeze o facultate cei mai mulți își concentrează eforturile în această direcție, renunțând la căutarea unui loc de muncă.

Pe primul loc pe scala preferințelor se află Facultatea de Drept. Academia de Studii Economice, urmează Medicina (3 cazuri), Politehnica (2 băieți), Limbi străine (2 fete), Jurnalistica (1 fată), Psihologia (3 cazuri). Iată și cum justifică ei opțiunea pentru studiile superioare: am optat pentru facultate (Drept) ca să am o viață decentă, să câștig un ban mai ușor (Mihaela, 20 de ani): sper să fac bani în timpul facultății, pentru că dacă ești student ai mai multe șanse, ești mai favorizat (Ana, 19 ani); pentru studenți se găsesc mai ușor locuri de muncă și poate peste 5 ani se vor găsi locuri de muncă” (Alina, 21 de ani).

Sumar

Fenomenul de șomaj este cel mai răspândit în rândul tinerilor sub 25 de ani. Din această categorie, o rată a șomajului ridicată prezintă absolvenții de liceu, promoțiile 1990, 1991, 1992, în special persoanele feminine.

Caracteristicile șomajului la tineri până în 25 de ani sunt: marea mobilitate ocupațională a tinerilor, susținută de insuficienta pregătire a absolvenților: alternarea perioadelor foarte scurte de angajare, de la o săptămână la câteva luni, cu perioade lungi de șomaj, de la 6 luni la 2 ani; criterii de selecție exigente pentru tinerii aflați în căutarea unui loc de muncă; condiții de muncă nereglementare, care stimulează migrația profesională; lipsa de măsuri de protecție pentru garantarea locului de muncă; nivelul de aspirații ridicat al tinerilor privind locurile de muncă.

Politicile sociale orientate spre tineri trebuie să ia în considerare toți acești factori. Aceste măsuri coroborate cu politici economice urmăresc creșterea numărului de locuri de muncă pentru tineri. Este importantă colaborarea cu sistemul educațional pentru îmbinarea cursurilor de instruire profesională cu o pregătire școlară generală mai bună, care să permită absolvenților să se plaseze cu șanse mari pe piața muncii.

În contextul agravării crizei economice, cohorte de tineri intră în piața muncii ca șomeri. Remedierea consecințelor sociale grave ale acestui fenomen necesită politici sociale specifice.

Concluzii

Șomajul la tineri este cauzat, pe de o parte de factori macro-economici care determină cererea agregată de forță de muncă, iar pe de altă parte de factori demografici și de pattern-uri de funcționare a acestor factori pe piața muncii. Cu alte cuvinte o ameliorare a posibilităților de angajare a tinerilor se va obține fie prin îmbunătățirea activității economice, și deci creșterea cererii de forță de

muncă, fie prin scăderea ofertei de muncă, de exemplu prin scăderea vârstei de pensionare sau modificări demografice precum migrația, natalitatea.

Faptul că tinerii sunt mai expuși riscului de șomaj în comparație cu adulții se datorează în mare parte anumitor deficiențe cu care ei intră în piața muncii; și încadrați într-un loc de muncă tinerii sunt mai dezavantajați economic, prin existența unor pattern-uri atitudinale conservatoare ale persoanelor vârstnice.

Problema șomajului în rândul tinerilor este atât de complexă ca și cauzele determinante ale acestui fenomen. Diferențierea acestei probleme se pune în termeni de nivelul ratelor de șomaj și al gradului de risc la șomaj pentru anumite categorii de vârstă la tineri. Complexitatea acestei probleme dictează răspunsurile politicilor sociale.

Ar trebui tinerii să aibă prioritate în adoptarea măsurilor de protecție socială? Trei argumente sunt invocate pentru a răspunde pozitiv la această întrebare:

- există un sentiment de responsabilitate din partea societății pentru populația tânără;

- teama de efectele negative ale șomajului traduse în atitudini și comportamente sociale ostile: supuși unei perioade lungi de șomaj există riscul ca tinerii să acumuleze anumite frustrări și angoase care se manifestă prin comportamente și atitudini anti-sociale precum: criminalitate, vandalism, droguri, alcool. Acestea constituie răspunsuri ale tinerilor marginalizați la adresa unei societăți incapabile să susțină nivelul lor de aspirații. Nerezolvate, problemele tinerilor legate în principal de lipsa locului de muncă, care este cea mai importantă sursă de venit, duc la schimbări ale sistemului de valori și de aspirații ale tinerilor. Este important pentru politicile sociale să înregistreze aceste schimbări dacă ele există și să acționeze în consecință.

- inutilitatea unei părți importante a capitalului uman. Nu trebuie uitat faptul că tinerii reprezintă un potențial uman, social care merită investiții pe termen lung prin amortizarea costurilor în termen scurt.

Politica socială față de tinerii șomeri trebuie diferențiată în funcție de nevoile curente cu care se confruntă acest grup social. „Nici o țară nu poate adopta o singură strategie pentru a îmbunătăți situația șomajului în rândul tinerilor. Este nevoie de echilibru și diversitate pentru a face față complexității de cauze și varietății de efecte”².

Sunt necesare politici sociale orientate specific, spre anumite segmente din categoria tinerilor șomeri. După cum pot fi adoptate măsuri de protecție socială temporară pentru perioadele de criză sau măsuri de securitate permanente de ameliorare a șomajului structural. Aceste măsuri depind de modelarea programelor inițiate în funcție de resursele materiale și instituționale existente.

În politica socială față de tineri se dorește un echilibru între măsurile care se bazează pe forțele pieței pentru a atinge un optimum – intervenția pieței – și cele care se bazează în totalitate pe intervenția administrativă³. Evaluarea acestor programe se face în funcție de 3 factori: alocarea costurilor, viteza de imple-

² Ulrich Kramer, Heinz Werner, *Op. cit.*, p. 34.

³ *Idem*, p. 47.

mentare și eficiența lor. Acești factori depind de contextul macro-economic și social în care acționează.

Alt tip de opțiune, în ceea ce privește politica socială față de tineri, se referă la politicile sociale universale sau selective. Această tipologie trebuie gândită în relație cu tipurile de strategii adoptate: strategii de prevenire a fenomenului de șomaj la tineri și strategii de compensare prin măsuri de asigurări sociale a persoanelor afectate de șomaj.

Strategiile preventive presupun înțelegerea cauzelor care determină șomajul la tineri. Politicile elaborate pe această bază pot fi unele de tip universal, de reducere a probabilității șomajului structural și de protejare a celor amenințați de șomaj. Strategiile compensatorii sunt selective pentru că ele sunt direcționate spre un grup anume, cel al tinerilor fără loc de muncă.

Cum problemele tinerilor sunt în parte reflectarea contextului economic general, este importantă cunoașterea orientărilor sistemului de politici sociale, ca de pildă acele măsuri care afectează cererea de forță de muncă și cele care afectează atitudinea persoanelor care-și oferă forța de muncă.

Trei direcții majore sunt urmărite în adoptarea politicilor sociale față de tinerii șomeri:

- politici orientate spre îmbunătățirea pregătirii generale a tinerilor pentru piața muncii;
- politici orientate spre îmbunătățirea pregătirii profesionale a tinerilor, prin programe de calificare și recalificare;
- politici de creștere a numărului de locuri de muncă.

Aceste măsuri au ca obiectiv final diminuarea șomajului în rândul tinerilor.

Ce alternative la șomaj pot exista?

Politicile sociale oferă ca alternative stimularea sistemului de educație și instruire a tinerilor. Programele de instruire au două tipuri de rezultate: pe termen lung ele asigură îmbunătățirea calificării profesionale a tinerilor, iar pe termen scurt sunt o soluție pentru protejarea și diminuarea numărului de persoane expuse șomajului. Programele de educație urmăresc pregătirea generală a tinerilor în vederea creșterii gradului de adaptabilitate la condițiile pieței muncii. În acest sens, dacă accentul este pus exclusiv pe poli-calificare apare pericolul de a crea false așteptări tinerilor în ce privește oferta viitoare de locuri de muncă, iar pe de altă parte de a spori frustrările provenite din incapacitatea de a susține acest sistem de aspirații. În cadrul acestor programe o atenție deosebită trebuie acordată valorizării muncii.

Este evident că aceste programe de instruire trebuie ajustate la nivelul și resursele existente în societate la momentul respectiv.

BIBLIOGRAFIE

Anuarul Statistic al României, București, CNS, 1994.

Anthony B. Atkinson, *Social safety net and the experience of western market economics*, Paris, OECD, 11 – 13 sept. 1991.

Earl Babbie, *The Practice of social research*, Sixth Edition, N.Y. 1992.

- Bruce Berg, *Qualitative research methods for the social sciences*, Oxford, University Press, 1989.
- Ion Boboc, Simona Stroș, *Șomajul ca sursă a sărăciei*, Baza de date a ICCV, 1994.
- Mihaela Codin, Mirela Zecheriu, *Starea de șomaj și comportamentul șomerilor*, ICCV, seria *Politici sociale*, nr. 4/1992.
- John S. Earle, *Unemployment and policies in Romania*, în *Sfera Politicii*, nr. 13 – 13, ianuarie 1995.
- Robert C. Ehrenberg, Robert S. Smith, *Modern Labour economics. Theory and public policy*, capitolele 15 și 16, 191, N.Y., Harper Collins Publishers.
- Michael Hill, Cilem Bramdon, *Analysing social policy*, cap. I, Oxford, University Press, 1986.
- Michael Hill, *Understanding social policy*, Second Edition, Oxford, UM, 1986.
- Linamente ale politicii de protecție socială pentru România anilor '90*, seria *Politici sociale*, București, ICCV, 1992.
- The nature of yourth unemployment*, An anlysis for policy makes, Paris, OECD, 1984.
- New polices for the young*, Paris, OECD, 1985.
- Steliana Perț, *Șomajul în perioada de tranziție. Câteva dimensiuni, caracteristici, tendințe*, în *Revista Română de Statistică*, CNSD, nr. 2, 3, 1993
- Cilyn Williams, *Labour economies*, N.Y., Relisaw-Hill, Book Company, 1975.
- Cătălin Zamfir, Marius Pop, Elena Zamfir, *România '89 – '93. Dinamica bunăstării și protecției sociale*, București, Editura Expert, 1994.